

ACC. N:R

M. 6646:1-18.

Landskap: Småland.

Härad: Uppvidinge.

Socken: Ålgård.

Uppteckningsår: 1940.

Upptecknat av: Carl Vikberg.

Adress: Furåkra² Kråksmåla.

Berättat av: Susanna Elandsdotter m.f.

Född år 1800. i Ålgårds socken.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Uppteckningen Berör

Årsgång (L. N. F. 31.)Vol. 1.Idor: 1-18.

Härad: Uppsala län. Adress: Serama, Västmanland.
Socken: Ålgö. Berättat av: Susanna Eriksson Sjöström.
Uppteckningsår: 1940. Född år 1800. i Ålgö socken.

ARKIV

En gammal, nu bortlagd red, var i-
bland Fäderna i Älgshultssocken att gå
s. k. "Prögång." Seden tycks ej varit så my-
cken i socknas inre Kalmar-Län, men
oppåt Vexjötrakten tycks den hållit sig långt.
Samma min utsaga grundar jag på föl-
jande uppgifter efter 1926. Såde kyrkoher-
den Carl Alfred Ljungkvist, vilken kom
till Älgshult, som pastor från socknarna
Grev och Hornaryd, vill jag minnas. Be-
mälde kyrkoherde talade 1912. Särön i ett
"Läsemåte" (Husför) i Fränske skolor med
Barnskolan i Fränske skolor med

Härad: Uppsala län. Adress: Årunda, mansmanns. ARKIV
Socken: Älgshult! Berättat av: Susanna Erlandsdotter.
Uppteckningsår: 1940. Född år 1800. i Älgshults socken.

söcknar, som gått "årsgång" vid Ören (2.
& Hornaryds kyrkas omkring 1860. - Men nu
återgår jag till min mormor Susannas utsa-
gor, för den käringen han visste väl han.
Jag hörde henne aldrig antala att kvin-
nor gått "årsgång", endast vissa män.
Mormor hade 2 äldre bröder Carl och Pet-
ter, som varit i "Lantvärn" i Finland 1809. Men
Carl han stöps därute, men Petter kom hem.
Han blev soldat för Hageskruu i Älgshults
socken och tog soldatnamnet "Skruu" och
varit mycket gammal. Denne mormors bror
hade varit "årsgång" i "Lantvärn" i Finland.

Härad: Uppmaninge.
Socken: Älgshult.
Uppteckningsår: 1940.

Adress: Surakra, Wraksmåla.
Berättat av: Susanna Erlandsson.
Född år 1800 i Älgshults socken.

ARKIV

digt vis." Årsgången avsåg att skapa sig ⁽³⁾
klokskap. Endast personer "Med ett jämnt temp-
rament karlar, som kunna sägas vara typ-
mönster för män, stå ut mä & gå årsg-
gång." "Som kunde på se hägst gruvliga
saker." 5. nätter var lämpliga till "årsgång"
varje år. "Tomsnäsennatt" (natten till den
21. ^{ste} december. Julnatten. natten till andre
dag jul. Nyårsnatten. och natten till
13 ^{de} dag jul. men "Julanatt" va likast &
gå, för då var alla anda & goda andemak-
ter i farten & de däre va appe & håll gods-
li."

Härad: Uppsala län.
Socken: Ålgård.
Uppteckningsår: 1940.

Adress: Kurara, Maximala.
Berättat av: Susanna Örlund-Lotter.
Född år 1800 i Ålgård socken

ARKIV

skulle gå årsgång måste bereda sig 8 (4.
dygn i förväg, genom att fasta 8 hålla
sig i mörker 8 ensamhet helst i en källare.
Inget borde dam si elden 8 intet höra när
"koppe gala," så mormor. Inget fick dam läsa
när veta vart dam tänkte gå. utan vara
i mörker och ensamhet. Obs! Om dam
skulle gå årsgång på julnatten, så bor-
de dam helst intet smaka mat och dryck
på julaften. Fasta och mörker var abso-
lut nödvändigt om "årsgångaren" skulle
"se i synen" hur kalla andemakter sed-

Härad: Uppsala län.Adress: Susanna, Runnsmåla.

ARKIV

Socken: Stigsnäs.Berättat av: Susanna Örlandsdotter.Uppteckningsår: 1940.Född år 1800. i Stigsnäsocken.

av egen erfarenhet) varan skall skrivas (5.
längre fram i uppteckningarna. "Irs, gånge-
ren" skulle sedd smygga sig sigande
framåt kvällen, t.ex. julaftan, till närma-
ste kyrkogård. Inför fick han se tillba-
ka, inför hälsa om han träffade någon.
Inför bli räddsam han såg något gruve-
ligt; inför glä om han såg något intres-
sant. Obs! Han skulle gå i venstra väg-
kanterna och i handen ha en yxa eller
ett "varjarynt & hogga eller sticka sig
före." Obs! B.a. var ett andeväsen uti jula-

Härad: Upsala län. Adress: Susanna Örlandsdatter exp.
Socken: Älgshult. Berättat av: Susanna Örlandsdatter exp.
Uppteckningsår: 1740. Född år 1800. i Älgshults socken.

ARKIV

regler för båda årsgångarna. Kunnna (f. väl till kyrkogården fick årsgångaren se hur dan grov opp gravar om det blev stor dädllighet i kommande år. Man såg om det blev många Brudvigslar eller barn dop i kyrkan till kommande år. Man såg om skörden blev god eller dålig till kommande år. man såg om det blev stora skogeldar i socknen eller om det blev krig eller pest till kommande år. Ja, man såg allt som skul le hända till året i socknen. Mellan kl.

Härad: Uppsala län.
Socken: Älgshult.
Uppteckningsår: 1940.

Adress: Jurenska, Vaksala.
Berättat av: Susanna Erlandsdotter m.fl.
Född år 1800. i Älgshults socken.

ARKIV

på se de löda i kyrkan om han fort titta (8.
de genom handens fingrar in genom
kyrkans fönster; men märk mycket fort
ty var han långsam i vändningarna
så fick han en "örfil" & han föll till
marken, som en droppa." Obs! Men så
förelåg en annan fara för "årgångarna"
när han skulle lämna kyrkogården.
Han fick ej se sig tillbaka, ty så kom ett
andeväsen, som hette "Kyrkogrim" och
kastade honom handslöst över ring-
muren & han bröt i rej armar & ben."

H. C. 73

Härad: Uppvidinge.
Socken: Ålgö.
Uppteckningsår: 1940.

Adress: Juravägen - manshuset.
Berättat av: Susanna Örlandsdotter m.f.
Född år 1800. i Ålgö socken.

ARKIV

mötte på vägen, då man gick att lägga 9.
grundstenen till kyrkan skulle pågasle-
vandes och levande grävas ner "sinner Öst-
ra hörnstenen eller där befaret skulle bli
i kyrkan. — "Årgångaren" borde gå oför-
vikligt hälsat & julanätter å rad om han
skulle bli en s.k. "Klok gosse". Ols! "Men
dej sista = (7de julanatta var då klämma
skulle göras!" "När årgångaren skulle
vända hem & kam te köckeporten, då fick
han se en grumelig syn. En stor ryttare
satt på en stor, svart häst us vars gap

Härad: Uppsala län.
Socken: Ålgö.
Uppteckningsår: 1940.

Adress: Lusanna, nuvarande
Berättat av: Lusanna Erlandsson.
Född år 1800. i Ålgö socken.

ARKIV

8 den spröten måste årsångaren rycka (10.
åt rej, gå 8 intet se rej tillbaka. På den stö-
ren var "Kunliga" tecken, som blott den o-
förvitlige årsångaren kunde tyda, så sade
mormor. Men tillade, "ja tror då va lägen
om spröten (stören) för ja så aldrig bror
min Petter ha nån rådan." "Men vad han
lärt, 8 vad han sett med sin "årsång" 19
va, som skulle hända i Bygde året t. ex.
Bröllop 8 begravningar m. m. Så föreså han,
8 då gick så." Så långt rörande mormors
utsagor om "årsång" rörande sin braders
"....."

Härad: Uppsala län.

Adress: Susanna Erlandsdatter

ARKIV

Socken: Ålgöhusk.

Berättat av: Susanna Erlandsdatter

Uppteckningsår: 1940.

Född år 1800. i Ålgöhusk.

som skulle hava tinnat en gång i Kar- (11.
gerne. man kunde rent på julaftons-
kväll få se vad som till året skulle hända
i Gården genom att gå 3. gånger mot solom-
kring gårdsbrunnen; och då skulle gånge-
ren vara hölj i det "Gemensamma
Badlakaret." Ols! Det var seden att man i
äldrig tid på julafton skulle bada i
gemensamt vattenkar i den uppvärmda
bastun och förka sig på gemensamt
badlakan för att b.a. "Bevara samhörighets-
känslan inom familjen;" och det var detta

Härad: Uppsala län, Adress: Karavä, Marksman,
Socken: Älgkull, Berättat av: Susanna Erlandsdotter,
Uppteckningsår: 1940, Född år 1800 i Älgkull socken.

ARKIV

Det var en ung bondhusfru tillika med 12.
sin unge man varit gift 4 år och hade
en treårig son, men tillika en ung mycket
hög duklig tjänsteflicka. Den unga frun
som i gammaltid benämndes hos oss för
"Hossvannamors" (Husbondemors) tog
bemälda lakar, efter aftanmål-
tiden, svepte sig däri och gick de 3 var-
ven motröls kringom gårdsterrassen.
Lå fick den unga frun se sin nära
förestående Bockgång och vad mera ja
hennes tjänsteflicka vara gift med den

Härad: Uppsala län,
Socken: Älgshult.
Uppteckningsår: 1940.

Adress: Susanna - Norrsmåla,
Berättat av: Susanna Örländsdotter.
Född år 1800. i Älgshults socken

ARKIV

övert säger sig självt. När han kom (13.
in i hemmet sporde tjänsteflickan
"Mormor varför ä i så bleker i bort ansikte?"
Fruen svarade, "härefter har jag insett
mycket att säga dig, men ett beder jag
dig om, när du syr nya kläder åt dina
barn, så lappa min pojkes kläder!"
Snart dog den unga frun, och om ett
år, så var tjänsteflickan gift med frun
F.d. man, och dom fick efter hand flera
barn i sitt äktenskap, så det kunde vara
svårt att få nya kläder åt alla småting.

Härad: Upsala län.

Socken: Älgshult,

Uppteckningsår: 1940.

Adress: Kurakea, Maxsmåla

Berättat av: Susanna Erlanderdatter,

Född år 1800. i Älgshults socken,

ARKIV

kläder åt sina egna barn, men sydde⁽¹⁴⁾
nya åt den hänsynslösa.

Obs! Å ridor: 4-5. har jag inom parentes teck-

nat ("Och va mera är av egen erfarenhet.")

Egen reflex: Särmed vill jag framhålla
vad märker, fasta och nattvakau för-

mår uträtta på människans nervor
och hjärna. Obs! Krigstiden 1914-1918. Arbetade

jag ständigt med kolning. Ibland hade

jag 4-5. personer i mitt arbete, ty vi

hjänte duktiga pengar, men pinga of-

fa swälta hårt; ty ransonerna voro för

(14) 1800
N. Sjöman
arbet, trötta
svälta, etc.

Härad: Uppvidinge.

Adress: Surarna, Vråksmåla.

ARKIV

Socken: Ålgård.

Berättat av: Susanna Örlandsdotter.

Uppteckningsår: 1940.

Född år 1800 i Ålgårdssocken

litet mat mitt natten, men, som sagt¹⁵,
det var ofta pill & svälta, så man fick
ont i magen. då var en sjävlens tid
mäst för kroppslig arbetare. värst vid
milorna, ty man kom ej ifrån att skaffa
nått bröd i Byarna. Ols! Jag kunde en-
sam stundom vaka för en skogsmila
10-12. Syggt. Ingen förtäring, litet kaffe
mest fjärvedsblås. Mörkret, svårt och
nattvakten gjorde att jag kom i en så-
dan ställning att jag fullt vakten i mörk-
ret lyckte mig se personer, somliga brukt-

Härad: Uppsvidinge.
Socken: Ålgöhet.
Uppteckningsår: 1940.

Adress: Susanna Mankmann.
Berättat av: Susanna Örtengren.
Född år 1800 i Ålgöhet socken.

ARKIV

flickor, men också fula käringar, på ^(16.) sin gång allt under det jag så hade & svalp. Jag skriver detta för att käglär-
de må rörande "Årsgång" väga skälen
mot eller med, rörande "Årsgångarens"
påstadda synen. Tillåt mig fråga: "Var-
för skulle "Årsgångaren" avilkorligen
fasta, vara i mörker och ensamhet för
att, som det troddes komma i förbin-
delse med andervärlden? Var männ-
in deras synen t.ex. julnatten ett med
vad jag själv upplevat vid Bemälda

Härad: Uppsala län. Adress: Murarna Murumala.
Socken: Älgshult. Berättat av: Efter okänd
Uppteckningsår: 1940. Född år ----- i -----

ARKIV

Obs! En dag efter det jag slutat denna (17.
volym var jag uppe på min stugavind & blädd-
rade i en stor massa uppteckningar, som
jag samlat under tidens lopp. Här fann
jag ett litet roligt papper, men var jag
upptecknat det kan jag ej påminna mig.
Innehållet lydde så: "Förgångare, som
gått oförvibligt i 8 jular å rad skulle gå
ännu 2. julnätter till, om han ville bli så
fullärd, att han ej behövde gå flera "fö-
gångar". Nånde julnätter fann han på
kyrkagården en mängd små bambar med

Härad: Upsala län.
Socken: Söderköping.
Uppteckningsår: 1940.

Adress: Surakka - Kruksmäta.
Berättat av: Efter Okänd.
Född år --- i ---

ARKIV

en Luva=(Huvudbonad.) Men de små (18.
bambarna sökte genom att kittla "Förgångaren"
eller på annat sätt på honom att skratta,
då var det slut med all hans "Klakskep".
Men han måste hålla sig allvarsam till "För-
sta Haneqälla" (Kb:1. på natten då puppen brä-
jades gala.) Så fick han utan motstånd
en sådan Luva. Så blev han redan så klak,
att han kunde förut säga allting, som om
han varit allvetande. När "Förgångaren" sat-
te Luvan på sitt Huvud var han Onyn-
lig. En sådan Förgångare hette elen
"Förgångaren".